A and B v. Malta (№ 4986/24)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг за статтями 6 та 8 Конвенції щодо безсторонності судді у справі про встановлення опіки над дитиною та процедури відводу судді.

Перший заявник A., батько другого заявника B., розійшовся з C., матір'ю другого заявника, у 2017 році.

Під час медіації в рамках провадження щодо роздільного проживання перший заявник звернувся до суду із сімейних спорів (у складі судді E.) з проханням постановити, щоб другий заявник B. проживав з ним і не бачився з D. (партнером C). Це було пов'язано з тим, що D. був обвинувачений у скоєнні тяжких злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

Суддя E. надав першому заявнику право на піклування та опіку над другим заявником і постановив, що C. матиме право на побачення з дитиною тричі на тиждень протягом трьох з половиною годин, а також у неділю. D. було заборонено бути присутнім під час таких побачень. Водночас суддя вважав, що побачення не потребують нагляду відповідної служби у справах дітей.

Після завершення процедури медіації C. звернулася до суду із сімейних спорів з позовом проти першого заявника. Справу було призначено на розгляд судді F.

Суддя F., ознайомившись із доказами, визнала обґрунтованими занепокоєння першого заявника з огляду на серйозність обвинувачень, пред'явлених D. Вона зазначила, що підстав для встановлення нагляду за побаченнями було недостатньо, але постановила, що C. мала забирати дитину зі школи тричі на тиждень на три з половиною години, а перший заявник повинен був забирати дитину після закінчення побачення; щодо побачення, яке мало відбутися в неділю, перший заявник повинен був відвезти дитину до місця проживання C. і забрати її після закінчення побачення; у ті дні, коли C. не зустрічалася з дитиною фізично, вона повинна була мати 30 хвилин спілкування з дитиною за допомогою відеодзвінка; побачення ніколи не повинні були відбуватися в присутності D.; також було призначено дитячого психолога для розслідування та подання до суду звіту про проблеми між сторонами.

Згодом заявник A. дізнався від свого адвоката, що адвокат C. (особа G.) був адвокатом судді F. при розгляді її особистої справи щодо роздільного проживання. Цю інформацію було раніше конфіденційно повідомлено адвокату першого заявника самою суддею F. в контексті іншого провадження, у рамках якого вона заявила про самовідвід на тій підставі, що G. був її тодішнім адвокатом.

Заявником A. було подано заяву про відвід судді F., однак вона відмовила в задоволенні цієї заяви. Це рішення не підлягало оскарженню.

Також заявники зверталися до судів конституційної юрисдикції, скаржачись на відсутність належного захисту другого заявника, а також на те, що суддя F. не

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

повідомила сторони про свої стосунки з адвокатом протилежної сторони і/або не взяла самовідвід з власної ініціативи, однак усі їхні вимоги були відхилені.

Оцінка Суду

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ нагадав, що безсторонність, як правило, означає відсутність упередженості або необ'єктивності, а її існування або відсутність можуть встановлюватися різними способами. Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, існування безсторонності для цілей пункту 1 статті 6 повинно встановлюватися згідно з суб'єктивним критерієм, при якому мають ураховуватись особисті переконання та поведінка конкретного судді (тобто чи мав суддя будь-які особисті упередження або чи був він об'єктивним у цій справі), та об'єктивним критерієм, тобто шляхом встановлення того, чи забезпечував сам суд (та, серед інших аспектів, його склад) достатні гарантії для того, щоб виключити будь-який обґрунтований сумнів у його безсторонності (див., наприклад, рішення у справах «Kyprianou v. Cyprus» [GC], № 73797/01, § 118, ЄСПЛ 2005-XIII; «Micallef v. Malta» [GC], № 17056/06, § 93, ECHR 2009; «Morice v. France» [GC], № 29369/10, § 73, ECHR 2015; та «Ilnseher v. Germany» [GC], №№ 10211/12 та 27505/14, § 287, від 04 грудня 2018 року).

Стосовно суб'єктивного критерію, ЄСПЛ підтвердив, що суд не повинен мати будь-яких особистих упереджень чи бути необ'єктивним, а суддя повинен вважатися безстороннім, доки не буде доведено протилежне. ЄСПЛ зазначив, що, незважаючи на свої доводи, подані до ЄСПЛ, перший заявник не вказав жодних конкретних формулювань і не послався на жодні конкретні уривки з оскаржуваних рішень. На підставі витягів із рішень у справі ЄСПЛ вважав, що доказів упередженості судді F. немає. Її занепокоєння щодо поведінки першого заявника в конкретній ситуації, що є фактором, який має значення для оцінки динаміки сімейних відносин, не може в контексті цієї справи вважатися проявом особливої ворожості до нього.

Стосовно об'єктивного критерію, ЄСПЛ зазначив, що він уже мав можливість постановити, що наявність тісних родинних зв'язків судді або його чи її помічника (відповідно до їхньої ролі в національній системі) із законним представником однієї зі сторін об'єктивно виправдовувала побоювання заявника, а отже, вимагала від національного законодавства та практики забезпечення процесуальних гарантій у зв'язку із цим (див., наприклад, згадане рішення у справі «Micallef v. Malta», §§ 100 та 102, а також «Tsulukidze and Rusulashvili v. Georgia», № 44681/21 та 17256/22, § 58, від 29 серпня 2024 року). Подібні міркування застосовувалися у випадках, коли родинні зв'язки існували між суддею та працівником фірми, яка представляла одну зі сторін. Попри те, що ЄСПЛ вважав, що автоматичне відсторонення на національному рівні всіх суддів, які мають родинні зв'язки із працівниками юридичних фірм, що представляють сторони в певних провадженнях, не завжди є необхідним (див. рішення у справах «Ramljak v. Croatia», № 5856/13, § 29, від 27

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

червня 2017 року, та «Nicholas v. Cyprus», № 63246/10, § 62, від 09 січня 2018 року), така ситуація або зв'язок можуть викликати сумніви щодо безсторонності судді (там само). Відповідь на питання про те, чи є такі сумніви об'єктивно обґрунтованими, залежить переважно від обставин конкретної справи, і в цьому контексті варто враховувати низку факторів. До них належать, inter alia, факт того, чи був родич судді залучений до розгляду справи, посада родича судді в юридичній фірмі, розмір фірми, її внутрішня організаційна структура, фінансове значення справи для юридичної фірми, а також наявність будь-якого можливого фінансового інтересу або потенційної вигоди (та їхній обсяг) для цього родича (див. згадане рішення у справі «Nicholas v. Cyprus», § 62).

Оцінюючи, чи в цій справі відносини між суддею F. та адвокатом G., який виступав як законний представник протилежної сторони, можуть викликати обґрунтовані сумніви щодо її безсторонності, ЄСПЛ зазначив, що сама суддя F. вважала за доцільне утриматися від розгляду справи допоки повноваження, надані нею своєму адвокату (який представляв одну зі сторін), залишалися чинними.

З інформації, наданої ex post facto під час конституційного провадження, випливало, що повноваження адвоката припинилися за сім місяців до початку провадження в цій справі й майже за півтора року до прийняття оскаржуваних рішень. ЄСПЛ відхилив твердження першого заявника щодо того, що такі зв'язки зберігатимуться протягом усього життя, і, враховуючи наявну інформацію, вважав, як і конституційні суди, що минуло достатньо часу, щоб послабити ці зв'язки й розвіяти будь-які побоювання щодо упередженості, які, в принципі, могли існувати.

За цих обставин ЄСПЛ міг погодитися з рішенням судді F. не порушувати це питання з власної ініціативи в цій справі з огляду на час, що минув з моменту припинення повноважень, і зобов'язання судді розглядати справу відповідно до національного законодавства (стаття 735 Кодексу організації та цивільного процесу («СОСР»)). Тим більше з огляду на те, що судді F. було відомо, що адвокат заявника знав про цю ситуацію (про яку вона сама йому повідомила в іншому контексті тоді, коли між ними існували професійні відносини), і він вирішив не порушувати це питання (ні перед своїм клієнтом, ні перед судом) під час судового засідання.

Стосовно самої процедури відводу, то у провадженнях, які не підлягали ефективному перегляду вищим органом, ЄСПЛ уже постановляв, що за наявності обставин, що можуть вплинути на безсторонність судді (таких як конфлікт інтересів) суддя не може самостійно вирішувати питання про свій відвід (див., наприклад, «Mikhail Mironov v. Russia», № 58138/09, § 37 in fine, від 06 жовтня 2020 року).

Такі ж міркування слід застосовувати в цій справі стосовно процедури, передбаченої статтею 738 (1) СОСР, згідно з якою заява про відвід, яку було подано на підставі конкретних фактів і не могло бути визнано зловживанням (порівняйте з рішенням у справі «Pastörs v. Germany», № 55225/14, § 63, від 03 жовтня 2019 року), розглядалася тим самим суддею, щодо якого було заявлено відвід. Водночас

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

особливо важливим є те, що таке рішення не підлягало оскарженню (порівняйте зі згаданим рішенням у справі «Mikhail Mironov v. Russia», § 39).

Однак те, чи був процесуальний недолік виправлений судом вищої інстанції, є обставиною, яку слід взяти до уваги (див. згадане рішення у справі «Mikhail Mironov v. Russia», § 36, та у справі «Bosev v. Bulgaria», № 62199/19, § 74, від 04 червня 2024 року). ЄСПЛ зазначив, що хоча таке рішення не підлягало звичайному перегляду відповідно до національного законодавства (див. статтю 738 (1) СОСР), Уряд стверджував, що особа, яка постраждала від такого рішення, могла звернутися до дворівневого конституційного засобу захисту для перегляду справи.

З огляду на викладене ЄСПЛ дійшов висновку, що питання суб'єктивної безсторонності не виникало, а оскаржувані відносини в обставинах цієї справи не могли викликати об'єктивних сумнівів щодо об'єктивної безсторонності судді F. з точки зору стороннього спостерігача. Водночас на момент подання заява про відвід ґрунтувалася на конкретних фактах і не могла вважатися зловживанням, а тому вимагала відповідних процесуальних гарантій. Хоча процедура відводу в Державі-відповідачі за статтею 738 СОСР не була задовільною, за конкретних обставин цієї справи конституційні суди, які розглядали скаргу щодо безсторонності судді F., виправили недоліки національного провадження щодо відводу.

Відповідно порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було.

Щодо статті 8 Конвенції.

ЄСПЛ зазначив, що, попри те, що національні органи влади дійсно повинні враховувати ризики, що можуть існувати для фізичної та психологічної цілісності дитини при здійсненні права на спілкування (порівняйте з рішенням у справі «I.M. and Others v. Italy», № 25426/20, § 111 і далі, від 10 листопада 2022 року), національні суди також зобов'язані враховувати довгострокові наслідки, до яких може призвести постійне розлучення дитини з її біологічною матір'ю (порівняйте Jansen, цитована вище, § 104). У цій справі немає підстав вважати, що побоювання першого заявника щодо безпеки другого заявника було проігноровано, адже суд із сімейних спорів врахував їх і зважив з необхідністю підтримувати спілкування дитини з матір'ю, а також з інтересами останньої.

ЄСПЛ зазначив, що перший заявник мав право на опіку над другим заявником, і рішення про право C. на спілкування з дитиною за відсутності D. було залишено в силі. Однак суддя .F, як і суддя E. до неї (який мав можливість ознайомитися із засекреченим звітом від представника організації щодо захисту прав дітей), не вважала за необхідне, щоб побачення відбувалися під наглядом. У зв'язку із цим ЄСПЛ підтвердив, що національні органи влади, маючи можливість безпосередньо контактувати з усіма зацікавленими особами, володіють кращими можливостями для того, щоб оцінити, що відповідає найкращим інтересам дитини, та вжити необхідних заходів у цьому аспекті (див., серед багатьох інших, ухвалу у справі «Fernández Cabanillas v. Spain» (dec.), № 22731/11, § 50), тим більше, коли вони мають

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

доступ до засекречених матеріалів. ЄСПЛ також зазначив, що, не обмежуючи спілкування, суддя F. змінила порядок проведення побачень, щоб знайти кращий варіант, який, на її думку, міг заспокоїти другого заявника.

Отже, порушення статті 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 24 червня 2025 року й набуло статусу остаточного 03 листопада 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом